

نقش بسیج مساجد و محلات در کنترل بحران اشاعه سلفی‌گری مذهبی در شهر سنندج

ابوالفضل امیری *

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱۱/۱۵

سید محمدحامد حسینی **

تاریخ تأیید مقاله: ۱۳۹۷/۰۳/۰۲

خسرو مسعودی ***

چکیده

از آنجا که موضوع سلفی‌گری، هویت دینی و ارزشی جوانان و نوجوانان شهر سنندج را مورد تهدید قرار داده است، نقش مراکز و متولیان مساجد از جمله بسیج مساجد و محلات، در مقابله با این نحله انحرافی پررنگ می‌شود. بنیانگذار این اندیشه ابن تیمیه است که تفکر او از قرن هفتم تا قرن سیزدهم به‌فراموشی سپرده شد، ولی کمتر از یک قرن است که این تفکر مجدد در جامعه اسلامی مطرح شده، اما همواره مورد مخالفت اندیشمندان مذاهب اسلامی قرار گرفته است. به همین سبب این پژوهش، با عنوان نقش بسیج مساجد و محلات در کنترل اشاعه سلفی‌گری مذهبی در شهر سنندج و با هدف کاربردی و به‌روش توصیفی - تحلیلی و به‌طریق پیمایشی به اجرا درآمده است. این تحقیق با نمونه آماری ۱۵۵ نفری، به بررسی نقش بسیج مساجد و محلات در کنترل اشاعه سلفی‌گری مذهبی در شهر سنندج، با تدوین پرسشنامه محقق‌ساخته پرداخته که در آن سه متغیر مستقل نقش "برنامه‌های بسیج مساجد و محلات"، "نقش مجریان بسیج و متولیان مساجد" و "نقش ماموستایان و روحانیون" مورد بررسی قرار گرفت و با استفاده از آزمون تی - تست وان جامعه سنجیده شد. نتایج تحقیق نشانگر آن است که هر سه فرضیه اثبات و نقش آنها در کنترل بحران سلفی‌گری مذهبی در شهر سنندج مؤثر واقع شده است.

کلیدواژه‌ها: بسیج مساجد و محلات، کنترل بحران و اشاعه سلفی‌گری مذهبی

* استادیار دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)

** پژوهشگر دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)

*** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مدیریت بحران دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)

مقدمه

سلفی‌ها مدعی هستند که می‌خواهند توحید واقعی را در جامعه اسلامی، به‌ویژه در میان تصوف و تشیع، که توسل به امامان در بین آنان زیاد است، برقرار کنند. به‌نظر آنها جامعه اسلامی به‌تدریج از اهداف خویش منحرف، و خواسته و یا ناخواسته شرک وارد اعتقادات آنها شده و نیاز است شرک‌زدایی شود. بنابراین تعبیر نادرست و برداشت انحرافی از مکتب حیات‌بخش و اصیل اسلامی در طول تاریخ، باعث به‌وجود آمدن جریان‌ها و فرقه‌های باطل و منحرفی شده است، که یکی از این نمونه‌ها را می‌توان در اندیشه وهابیت و سلفیت مشاهده کرد. تفکری که پیروان آن، همه مسلمانان جهان را کافر و فقط خود را مسلمان می‌دانند. عده‌ای اندک، که با کج‌اندیشی، چهره‌ای خشن و زشت از دین اسلام ارائه کرده‌اند. از جمله عناوین و القابی که وهابیان و گروهی از جماعت اسلامی بر خود گذاشته و بر آن افتخار می‌کنند، عنوان سلفیه یا سلفی‌گری است که به‌نوبه‌خود بیانگر یک ایده و روش در برخورد با مسائل دینی است (نادری، ۱۳۹۵). امروزه برخی چنین می‌اندیشند که سلفیت، فقط با شیعه مخالف است، درحالی که هجده آنان به مذاهب فقهی و کلامی اهل سنت کمتر از مذهب شیعه نیست. فرقه وهابیت و سلفیت، خود را حق مطلق و سایر فرق اسلامی را اهل بدعت و خارج از اسلام می‌دانند و گاه با تغییر تاکتیک و به شیوه‌های تبلیغی برای جذب پیروان اهل سنت، تنها به شیعه امامیه حمله می‌کنند (قراگزلو، ۱۳۸۶).

امروزه این فرقه مدعی دفاع از مسلمانان است و خود را تنها منادی اسلام واقعی می‌داند. آنها مدعی‌اند که همه مسلمانان طرفدار افکار و اندیشه‌های محمدبن عبدالوهاب و ابن تیمیه هستند و حال آنکه اندیشمندان اسلامی و پیروان سایر فرق اهل سنت، چنین ادعایی را نپذیرفته و سالیان متمادی با این افکار انحرافی به مبارزه برخاسته‌اند (صبری، ۱۳۹۳). به همین سبب، مبارزات سایر مسلمانان در تقابل با اشاعه چنین تفکرات انحرافی، تهدیدات و بحران‌هایی را در گوشه گوشه ممالک مسلمان‌نشین ایجاد کرده، که استان کردستان نیز، از این قضیه مستثنی نیست.

یکی از مهم‌ترین موضوعات جهان اسلام در قرن پانزدهم هجری، همان مسئله اصلی

قرن اول هجری است، یعنی عدم تحمل مخالف و خروج او از دایره اسلام به اتهام تکفیر. امروز وهابیت و سلفیت بشدت علیه شیعه فعالیت کرده و به جای آنکه استکبار را دشمن خود بداند، شیعه و صوفیه را دشمن اصلی خود فرض کرده و با پناه گرفتن در پشت اهل سنت و جماعت، خود را مدافع اهل سنت معرفی می‌کند که این زنگ خطری آشکار است و اگر به آن توجه نشود ضربه شدیدی خواهیم خورد (فرمانیان، ۱۳۹۳).

جریان سلفی - تکفیری در حال حاضر یکی از عوامل مهم فتنه‌گری و ایجاد ناامنی و بحران مذهبی در منطقه است که در لباس دفاع از سنت، عملاً در مسیر منافع استکبار گام برداشته و متأسفانه در این راستا هم‌اکنون تعدادی از جیره‌خواران اجانب در شهر سنندج در لباس دین به صورت آشکار و پنهان با برگزاری کلاسهای گوناگون به ظاهر تفاسیر و تعالیم قرآنی چه در اماکن مقدسه و چه در فضای مجازی به آموزش جوانان و نوجوانان و به تبلیغ و ترویج افکار انحرافی خود پرداخته و روز به روز بر دامنه فعالیت‌های خویش افزوده و به این صورت جوانان ما را که بهترین سرمایه‌های عظیم استان هستند، به سادگی از جامعه ما گرفته و برخلاف آموزه‌های دینی و قرآنی آنها را از مسیر دین و دیانت خارج می‌کنند و هر لحظه امکان دارد که آموزش‌دیدگان این جریان انحرافی مانند آتش زیر خاکستر شعله‌ور شده و یکباره یا تدریجی تفکرات آنان دامن کلیه هموطنانمان در سراسر استان و به تبع آن بخشی از کشور را فرا گیرد. در این راستا خواننده را به ترورها، آشوب‌ها و حوادثی که در سنوات اخیر که به شهادت‌رساندن دو نفر از بهترین ماموستاهای استان کردستان به نام حاج ماموستا شیخ‌الاسلام و حاج ماموستا برهان‌عالی منجر گردید، ارجاع می‌دهم. ترور محیط‌بانان، تبلیغ و تهییج جوانان به آشوب و حمله نظامی به همشهریان و سوء قصد به جان قضات دادگستری در سنندج و ده‌ها حادثه دیگر از ثمره اشاعه این تفکر الحادی است. محقق بدنبال آن است که از تمامی استعدادها، امکانات و اهرم‌های موجود در مساجد اعم از متولیان مسجد با محوریت امامان جماعت، روحانیون و ماموستاها، برنامه‌های ابلاغی و اقدامات اجرایی مرتبط با مساجد را استفاده کند تا از اشاعه این جریان انحرافی افراطی در سطح شهر سنندج پیشگیری نماید؛ لذا پژوهشگر با هدف اصلی نقش بسیج مساجد و محلات در کنترل بحران اشاعه سلفی‌گری (مذهبی) در شهر

سنندج و بررسی نقش برنامه‌های بسیج مساجد و محلات، متولیان مساجد، ماموستاها و روحانیون در کنترل بحران ناشی از اشاعه سلفی‌گری (مذهبی) در سنندج و با طرح این سؤال که نقش بسیج مساجد و محلات در کنترل بحران اشاعه سلفی‌گری (مذهبی) در شهر سنندج به چه میزان است؟ به پژوهش در این زمینه پرداخته است.

فرقه‌های تندرو مذهبی در غرب کشور عمدتاً از سلفیت نشأت می‌گیرد و سلفی‌گری یک تفکر خشک و غیر قابل انعطاف از دین، با توجه به سابقه صحابه است، که البته اعضای این فرقه فقط در مقام حرف و ادعا وانمود می‌کنند که از صحابه پیروی می‌کنند، اما در عمل با سیره نبوی و صحابه بسیار بیگانه‌اند. انگلیس بعد از بحث بهائیت که از آن نتیجه‌ای نگرفت مباحث وهابیت و سلفیت را پیش کشید که این خود توطئه دیگری برای ایجاد تفرقه بین مسلمانان به‌ویژه در برابر تشیع بود؛ لذا چون ضد انقلاب قادر به مقابله با انقلاب از طریق جنگ سخت نیست، با نام دین با اسلام و انقلاب مبارزه می‌کند. استدلال محقق این است که با توجه به همجواری استان کردستان با کردستان عراق و هم‌سنخ بودن بافت فرهنگی و مذهبی این دو با هم، تأثیرپذیری مردم بالاخص جوانان به دلیل مشکلات عدیده اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی خیلی زیاد بوده و هست. پس به این ترتیب در استان کردستان تهدیدات قومی از یک طرف و اخیراً نیز تهدیدات مذهبی از سوی سلفیون تکفیری از طرف دیگر، مزید بر علت شده است تا موجبات واگرایی جوانان نسبت به ارزشها و انقلاب بیش از پیش فراهم گردد. پس باین وجود استنباط می‌شود تنها عامل پیشگیری‌کننده، باید عاملی از جنس خودشان یعنی قدرت نرم (دینی و مذهبی) باشد تا بتوان شبهه افکنی‌های این فرقه را خنثی کرد، اینجاست که نقش روحانیت و بزرگان دینی و مذهبی پررنگ‌تر می‌شود. از آنجاکه یکی از اقشار بسیج که متولی امر مساجد و اماکن متبرکه است، بسیج مساجد و محلات است؛ لذا نقشی مضاعف برای مقابله با این تهدید را به‌عهده دارد و چون نوع تهدید از جنس نرم است باید نوع مقابله هم مشابه باشد. امام خامنه‌ای (۱۳۸۹)، درباب اهمیت امامان جماعت فرموده‌اند: امام جماعت محور مسجد است، بنده معتقدم ائمه جماعات نباید کارشان در اقامه نماز خلاصه شود. چراکه این رویکرد نتیجه‌اش عموماً به سکولار ختم شده و تهدیداتی را به‌همراه داشته است؛ لذا مسجد باید همچنان

«پایگاه انواع فعالیت‌های اجتماعی» بوده و در تقویت فکری و ترغیب مردم به فعالیت‌های گوناگون اجتماعی، نقش اساسی خود را ایفا کند.

در این شرایط نیاز است، مسئولین و بالانحص ماموستاها و نهادهای انقلابی از جمله سازمان بسیج مساجد و محلات که از سوی سپاه پاسداران متولی اجرای برنامه‌های فرهنگی، دینی و بصیرتی در مساجد است تدابیری اتخاذ کنند تا زمینه روشنگری عمومی فراهم شود و حضور مردمی بتواند هر نوع بحران را قبل از وقوع مدیریت و کنترل نماید. در این مقاله، محقق به دنبال آن است که بررسی کند که بسیج مساجد و محلات سنندج با بکارگیری همه مؤلفه‌ها، تا چه اندازه توانسته است برای کنترل بحران ناشی از اشاعه سلفی‌گری (مذهبی) در سنندج موفق عمل کند و نقش مؤثری داشته باشد؟

تعریف و مفهوم سلفی‌گری

سلفی‌گری در معنای لغوی به معنی تقلید از گذشتگان، کهنه‌پرستی یا تقلید کورکورانه از مردگان است. اما سلفیه (با ضمه سین) یا اصحاب السلف در معنای اصطلاحی نام فرقه‌ای است که به دین اسلام تمسک بسته، خود را پیرو سلف صالح می‌دانند و در اعمال، رفتار و اعتقادات خود سعی بر تابعیت از پیامبر اکرم (ص)، صحابه و تابعین دارند؛ یعنی عقاید اسلام را باید از کتاب و سنت فراگرفت و علما نباید به طرح ادله‌ای غیر از آنچه در اختیار دارند، پردازند. در اندیشه سلفیون، اسلوب‌های عقلی و منطقی جایگاهی ندارد و تنها نصوص قرآن و حدیث و نیز ادله مفهوم از نص قرآن، برای آنها ارجحیت دارد (فقیهی، ۱۳۹۲: ۲۰).

امام خامنه‌ای (۱۳۹۳) در تبیین سلفی‌گری، با بازخوانی و اصلاح در تعاریف می‌فرماید: سلفی‌گری اگر به معنای اصول‌گرایی در کتاب و سنت و وفاداری به ارزش‌های اصیل و مبارزه با خرافات و انحرافات و احیای شریعت و نفی غربزدگی باشد همگی سلفی باشید، و اگر به معنای تعصب و تحجر و خشونت میان ادیان یا مذاهب اسلامی ترجمه شود، با نوگرایی و عقلانیت - که ارکان تفکر و تمدن اسلامی‌اند - سازگار نخواهد بود و خود باعث سکولاریزم و بی‌دینی خواهد شد.

مفهوم سلف، در اصطلاح اهل سنت و شیعه متفاوت است. اهل سنت سلف را گروهی از مسلمانان شامل صحابه، تابعین و تابعین تابعین می‌دانند. آنها این نسل را به دلیل نزدیکی زمانی و مکانی و در نتیجه، تلقی بهتر وحی، بهترین مردم می‌دانند. مهمترین دلیلی که سلفیان برای مشروعیت سلف ارائه کرده‌اند، حدیثی منسوب به پیامبر بزرگوار اسلام (ص) است که از آن به‌عنوان حدیث خیره یاد می‌کنند.

بهترین مردم، مردمان قرن من هستند: سپس کسانی که در پی ایشان می‌آیند و سپس دیگرانی که در پی آنان می‌آیند. پس از ایشان مردمانی می‌آیند که گواه هر یک سوگندشان و سوگند هر کدام گواهی‌شان را نقض می‌کند (علیزاده و موسوی، ۱۳۹۲: ۳۲). از دیدگاه مذهب تشیع، واژه سلف تنها با قید "صالح" (سلف صالح) دارای منزلت، مشروعیت و احترام است. برخلاف اهل سنت که قائل به عدالت همه صحابه هستند. به‌نظر شیعه، برخی از صحابه کارهایی کرده‌اند که آنها را از عدالت ساقط کرده است، بنابراین نمی‌توان همه صحابه را عادل دانست و چشم و گوش بسته و بدون دلیل از آنها پیروی کرد (عابدی، ۱۳۹۵: ۳۸).

بحران

بحران، عبارت است از به‌وجود آمدن شرایط غیرمعمول یا غیرمتعارف در روند حرکت و به‌بیان دیگر، بحران وضعیتی است ناپایدار که در آن تغییری ناگهانی در یک یا چند قسمت از عناصر متغیر نظم موجود ایجاد می‌گردد (حیدری، ۱۳۸۷). واردنمودن ضربه‌ای به یک مجموعه یا سازمان یا سیستم (حاکمیت) به‌طوری که انسجام و تعادل آن به هم خورده و برگشت آن به حالت اولیه محال یا مشکل و مستلزم صرف هزینه، انرژی و وقت زیادی است (شعبان، ۱۳۸۵: ۱۰). عموماً سه ویژگی اصلی را شرط اصلی تعریف بحران ذکر کرده‌اند: تهدید، غافلگیری، فشار زمان. به‌بیان دیگر، برای آنکه فرد یا گروه درگیر صحنه، اوضاع را بحرانی بداند، باید اولاً احساس کند که هدف‌های دارای اولویت بالای سازمان تصمیم‌گیر تهدید می‌شود، ثانیاً در برخورد با تهدید، غافلگیر شود و ثالثاً احساس کند که زمان موجود برای پاسخگویی به تهدید، محدود است (حسینی، ۱۳۸۵: ۲۲). در روان‌شناسی شخصیت بحران را معادل تهدید، از دست رفتن کنترل بر خود و دیگران فرض

کرده‌اند. در این بیان بحران لحظه‌ای است که فرد احساس کند هویتش با از دست دادن قدرت، تهدید می‌شود.

برنامه‌های بسیج مساجد و محلات

بسیج مساجد و محلات براساس مأموریت‌های ابلاغی سازمان بسیج مستضعفین و براساس کتابچه برنامه‌های سالانه که در ابتدای هر سال با آن سازمان منعقد می‌کند، اقدام به اجرای یک‌سری از برنامه‌های فرهنگی، دینی، تربیتی و بصیرتی برای انسجام‌بخشی به اعضای جامعه هدف و آگاهی‌بخشی و آشنایی آنان با مسائل سیاسی روز و مسائل عقیدتی می‌نماید.

مجریان بسیج و متولیان مساجد

از دیگر مؤلفه‌های این پژوهش، نقش مجریان برنامه‌های بسیج مساجد و محلات، و متولیان مساجد هستند که به‌نوبه‌خود می‌توانند در نوع برگزاری برنامه‌ها و ارتقای اثرگذاری آنها نقش مؤثر و سازنده داشته باشند.

روحانیون و ماموستاها

یکی دیگر از مؤلفه‌هایی که بر نقش بسیج مساجد و محلات در جلوگیری از اشاعه سلفی‌گری در استان کردستان (شهر سنندج) تأکید داشته، نقش ماموستاهای اهل سنت و روحانیون مستقر در مساجد هستند. البته منظور از این قشر ماموستاهایی هستند که در پایگاه‌های بسیج مساجد و محلات شهر سنندج مشغول به خدمت هستند.

جایگاه مسجد

مسجد مکانی مقدس، و محل عبادت و پرستش خداوند تبارک و تعالی و هم‌چنین مرکز اجتماع مسلمین و نماد ارتقای فرهنگ دینی و خداپرستی مردم است. خداوند در قرآن مجید می‌فرماید: «وَإِنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا: مساجد مخصوص خداست پس نباید غیر از خدا احدی را پرستش کنید» (جن / ۱۸)؛ لذا منظور از مسجد در این تحقیق مساجدی هستند که در سطح شهر سنندج دارای پایگاه بسیج هستند.

سازمان بسیج و بسیج مساجد و محلات

پس از پیروزی انقلاب اسلامی از درون اقشار میلیونی مردم و با نفس مسیحایی رهبر کبیر انقلاب اسلامی، حرکتی خودجوش به‌نام بسیج به‌منظور حفظ و حراست از

دستاوردهای انقلاب اسلامی پدید آمد که امروز شاهد ریشه‌دواندن آن در اقصی نقاط جهان هستیم؛ لذا لازمه ایجاد، قوام و استحکام و در یک واژه "حیات" هر نظام مردمی به حضور توده‌های مردم و پشتیبانی آنان از حکومت بستگی دارد. پس شایسته است حضور و پشتیبانی خود را از انقلاب و دستاوردهای آن، در تمامی عرصه‌های دفاع، سازندگی و... در قالب سازمانی نظام‌یافته و منسجم به منصفه ظهور و بروز در آوریم.

مقام معظم رهبری می‌فرمایند: بسیج عبارت است از تشکیلاتی که در آن افراد متفرق و تنها، به یک مجموعه عظیم و منسجم، به یک مجموعه آگاه و متعهد و بصیر و بینیای به مسائل کشور و به نیاز ملت، تبدیل می‌شوند، مجموعه‌ای که دشمن را بیمناک و دوستان را امیدوار و خاطر جمع می‌کند (بیانات در جمع بسیجیان، ۱۳۷۶/۹/۵). لذا در این تحقیق منظور از بسیج، تشکیلات بسیج مساجد و محلات سطح شهر سنندج است که بسیجیان این قشر در سازمان و ساختاری منسجم و سازمان یافته مشغول به فعالیت هستند. بنابراین بسیج مساجد و محلات یکی از اقشار بسیج است که در سلسله مراتب طولی جزء سازمانهای تحت کنترل سازمان بسیج مستضعفین است و سالانه دارای برنامه و اعتبار مصوب به‌منظور اجرای برنامه‌های فرهنگی، دینی، بصیرتی، اجتماعی، سیاسی و مذهبی در پایگاههای بسیج مساجد و محلات و در حوزه‌های مقاومت، نواحی و سپاه‌های شهرستانی هستند.

گونه‌شناسی سلفی‌گری

میان سلفی‌گری و فرقه‌های کلامی و فقهی اهل سنت تفاوت اساسی وجود دارد. در دل سلفی‌گری نیز تضادها و تفاوت‌های بسیاری وجود دارد و همین امر موجب ایجاد جریان‌ها و طیف‌های مختلفی در درون آن شده است. شناختن این جریان‌ها امکان برخورد مناسب با آنها را فراهم می‌کند و ما را در شناخت بیشتر ماهیت وهابیت و جریان‌های داخلی آن یاری خواهد کرد.

الف) تکفیری

سلفی‌گری تکفیری به گرایش گروهی از سلفیون گفته می‌شود که مخالفین خود را کافر می‌شمارند. براساس مبانی فکری آنها، میان ایمان و عمل تلازم وجود دارد به‌این

معنی، اگر کسی به خدا ایمان داشته باشد و مرتکب کبایر شود، از دین خارج و کافر شمرده می‌شود. در جهان اسلام تنها گروهی که چنین عقیده‌ای داشتند، خوارج بودند که ایمان را بسته به عمل می‌دانستند و فرد مرتکب کبیره را از دین خارج و واجب‌القتل می‌شمردند.

ب) جهادی

نظریه‌پردازی در مورد سلفی‌گری جهادی ریشه در اندیشه اندیشمندان مصری دارد. سرچشمه این نوع سلفی‌گری را نخست باید در اندیشه‌های سید قطب، رهبر شاخه انقلابی اخوان‌المسلمین مصر جستجو کرد. سید قطب با برشمردن مفساد عصر حاضر، جهان امروز را جامعه جاهلی معرفی کرد. وی که متأثر از اندیشمند پاکستانی ابوالاعلی مودودی بود نه تنها کشورهای غیر اسلامی، بلکه کشورهای اسلامی را به علت اجرا نکردن قوانین اسلامی "جوامع جاهلی" نام نهاد (اخلاقی نیا، ۱۳۸۹: ۱۴).

ج) تبلیغی

سلفی‌گری تبلیغی بیشتر در برابر سلفی‌گری تکفیری مطرح می‌شود. سلفی‌گری تبلیغی نوعی سلفی‌گری است که محور فعالیت‌های خود را تبلیغ اندیشه‌ها و مبانی سلفی‌گری قرار می‌دهد. هرچند در ماهیت این نوع سلفی‌گری نیز تکفیر مخالفان دیده می‌شود، اما در ظاهر نسبت به جهاد و مبارزه با مسلمانان کمتر تأکید دارد. سلفی‌گری تبلیغی می‌کوشد در عصر جهانی‌شدن با بهره‌برداری از فناوری‌های پیشرفته ارتباطی، گفتمان سلفی‌گری را جهانی سازد. چندین هزار سایت اینترنتی و چند شبکه ماهواره‌ای، مسئولیت تبلیغ دیدگاه‌های سلفی‌گری را به عهده دارد (علیزاده و موسوی، ۱۳۹۱).

د) سیاسی

تعریف سلفی‌گری سیاسی در مقایسه با انواع دیگر سلفی‌گری دشوارتر است زیرا از یک سو بسیاری از جریان‌های سلفی‌گری، هدف‌های سیاسی را در کنار هدف‌های اعتقادی دنبال می‌کنند و از سوی دیگر غربی‌ها به حرکت اسلامی که قائل به ارتباط دین با سیاست باشند عنوان سلفی‌گری سیاسی می‌دهند. در این نگاه تعبیرهایی مانند، بنیادگرایی و اسلام سیاسی نیز مترادف این مفهوم شمرده می‌شود (علیزاده و موسوی، ۱۳۹۱). در مجموع در تعریف سلفی‌گری سیاسی می‌توان گفت نوعی سلفی‌گری است که با وجود داشتن

هدف‌های اعتقادی، بیشتر در پی هدف‌های سیاسی و به‌دست آوردن قدرت سیاسی است (روحی، ۱۳۹۴).

جریان سلفی - تکفیری از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

الف) تکفیر مسلمانان به دلیل جهالت

اسلام باید محور باشد، فکر اسلام و شریعت اسلام باید محور باشد، سعی کردند وانمود کنند که شریعت اسلامی با پیشرفت، با تحول و تمدن و اینها سازگار نیست. این حرف دشمن است. نه‌خیر، کاملاً سازگار است. البته در دنیای اسلام کم نیستند کسانی که با روحیه تحجر و ارتجاع و جمود و عدم قدرت اجتهاد توانستند این حرف دشمن را به‌نحوی تبیین و اثبات کنند. اینها مسلمانند، اما در دست آنهایند. ما در طرف خودمان در برخی از این کشورهای اسلامی، از این قبیل داریم که اسمشان مسلمان است. اما یک ذره فکر نو، نگاه نو، فهم نو از معارف اسلامی، انسان در آنها مشاهده نمی‌کند. اسلام مال همیشه دنیاست. اسلام مال همه قرن‌هاست. اسلام مال همه دوران‌های پیشرفت بشر است، جوابگوست (۱۳۹۳/۹/۲۱).

ب) فریب خورده بودن گروه‌های سلفی - تکفیری

ما مکرر گفته‌ایم، این گروه‌های بی‌عقلی را که به نام سلفی‌گری، به نام تکفیر به‌نام اسلام با نظام جمهوری اسلامی، مقابله می‌کنند، دشمن اصلی نمی‌دانیم. ما شما را فریب‌خورده می‌دانیم، به اینها گفته‌ایم: تو اگر خطا می‌کنی، اشتباه می‌کنی، کمر به قتل برادر مسلمان خودت می‌بندی، ما تو (آدم) نادان و جاهل را کسی نمی‌دانیم که بایستی کمر به قتل او ببندیم، البته از خودمان دفاع می‌کنیم، هر کسی به ما حمله کند، با مشت محکم ما مواجه خواهد شد، این طبیعی است، اما معتقدیم اینها دشمنان اصلی نیستند، بلکه فریب‌خورده هستند (۱۳۹۳/۳۰/۱۴).

ج) مخدوش کردن چهره اسلام در دنیا

جریان تکفیر چهره اسلام را در دنیا مخدوش کرد، زشت کرد. همه دنیا در تلویزیون‌ها دیدند که کسی را می‌نشانند و با شمشیر گردن می‌زنند. بدون اینکه جرمی برای او معین شده باشد. اینها درست به عکس عمل کردند، مسلمان را کشتند. غیر مسلمان، غیر معترض را زیر شمشیر نشانند، تصویر آن در همه دنیا پخش شد. همه دنیا این را دیدند، همه دنیا

دیدند که یک نفری به نام اسلام دست کرد از سینه یک آدم کشته شده، دل او را بیرون آورد و به دندان کشید. این را دنیا دیدند. اینها به نام اسلام تمام شد. اسلام رحمت، تعقل، اسلام منطق. اسلام را اینها اینجوری معرفی کردند. از این جنایتی بالاتر؟ از این فتنه‌ای خبیث‌تر؟ این مال جریان تکفیر است (۱۳۹۳/۹/۴).

سلفی‌گری در جهان اسلام

پیشینه سلفیه سیاسی - مذهبی در ادبیات سیاسی معاصر کوتاه بوده و بیش از سه دهه از آن نمی‌گذرد. اما همین حضور کوتاه و محدود، آن‌گونه حادثه‌ساز شده است که مسائل بین‌المللی را تحت الشعاع قرار داده است. آنچه سلفی‌گری را اهمیت می‌دهد، رویش و بالندگی این جنبش در مهم‌ترین نقطه راهبردی جهان، یعنی غرب و جنوب غرب آسیا و شمال آفریقا است.

سلفی‌گری سیاسی - مذهبی رهیافت محافظه‌گرایانه است که با ایدئولوژیک‌نمودن اسلام، خواهان استقرار حاکمیت خدا برای نظام اجتماعی است. قرائت‌های محافظه‌کارانه و بنیادگرایانه از دین در یهودیت، مسیحیت، هندوئیسم و کیش سیک هم یافت می‌شود، اما به دلایل متعدد سیاسی و اجتماعی چالش جدی تلقی نمی‌گردد. عمده‌ترین شاخص سلفیه اسلامی مطرح‌شدن آن به‌مثابه عامل عمده «تروریسم» جهان سرمایه‌داری در پایان جنگ سرد است، که حاکمیت تمدن غربی را به چالش طلبیده است. به‌طوری که اکنون محیط بین‌المللی را با رفتارهای خشن و تندروانه متشنج کرده است. این روند در قالب سازمان‌های افراطی القاعده و طالبان و جبهه النصره، موجب ترسیم چهره تیره و ناپسند از اسلام و مسلمانان در رسانه‌های جهان امروز است، واقعیتی که با ماهیت اسلام منطبق نیست. ترسیم چهره واژگون از اسلام و مسلمانان در سیمای تبلیغاتی قرن بیست و یکم چالشی کلان و به زیان کیان و امت مسلمان است. سوژه تروریسم که دستاویز عمده اقدام‌های سیاسی نظام امریکا و دیگر کشورهای غربی بعد از واقعه یازده سپتامبر است، بخشی از پیامدهای این چهره واژگون است (مهاجر نیا، ۱۳۹۵).

دلایل جذب مسلمانان به گروه سلفی - تکفیری داعش

گروه سلفی - تکفیری داعش توانسته است در سال‌های اخیر با جذب نیروهای زیادی

از ده‌ها ملیت مختلف و تربیت آنها در راستای ناامن کردن منطقه، جایگاهی برای خود دست و پا کند، اما به‌راستی چه چیزی باعث شده است تا نیروهایی از پنج قاره دنیا خودشان را به عراق و سوریه برسانند و به عضویت این گروه در آیند؟ چگونه می‌شود که بعضی از این افراد زندگی مرفه خود را در اروپا و آمریکا رها کنند و خود را برای جنگی سخت به سوریه و عراق برسانند. مهم‌ترین عوامل جذب عبارت است از: جذابیت ایدئولوژی، جذابیت پیام، مصادره پیشگویی‌های آخرالزمانی اسلام به نفع خود، تأکید بر تشکیل حکومت اسلامی، تأکید بر از بین بردن مرزهای بین دولت‌های اسلامی.

ورود سلفیت به ایران

در شمال استان کرمانشاه شهرهای پاوه، جوانرود و روانسر که هم‌مرز با اقلیم کردستان عراق و البته استان کردستان است به‌عنوان یکی از مناطق نفوذ تبلیغی سلفی‌گری در ایران مطرح است. در استان کردستان مناطق مریوان و کامیاران و در آذربایجان غربی بوکان و سردشت افکار سلفی بیشتر نفوذ داشته است.

سلفی‌ها سالهاست که در منطقه زیبا و سرسبز و کوهستانی اورامانات (که بخشی از آن در شهرستان پاوه و بخشی دیگر در مریوان قرار دارد) افکار و عقاید خود را گسترش می‌دهند. این نفوذ هرچند منشأ داخلی ندارد و از گذشته از داخل عراق به‌درون خاک ایران انجام شده است اما در این منطقه بارز و مشخص است.

عملیات نیروهای امریکایی در کردستان عراق علیه سلفی‌ها باعث شد که پایگاه مهمترین گروه‌های سلفی که از وابستگان به اخوان‌المسلمین بودند و با گروه‌های تندروتر از جمله طالبان و القاعده همکاری داشتند منهدم شود و در نتیجه، تعدادی زیادی از رهبران کرد سلفی کشته و تعدادی دیگر نیز وارد ایران شدند.

پس از حمله امریکا به عراق و سرنگونی رژیم صدام حسین و تشکیل اقلیم کردستان، روابط ایران با عراق و کردستان بشدت گسترش یافت. این گسترش روابط به گسترش رفت و آمدها و ارتباطات هم منجر شد. همین عامل باعث شد سلفی‌های کرد عراق که با احزاب حاکم اتحادیه میهنی و دموکرات کردستان عراق درگیر بودند به ایران بیایند و در مناطقی از کردستان ایران به زندگی و هم‌چنین ترویج افکار خود بپردازند.

در همین زمان، در این مناطق سبک زندگی و حتی چگونگی پوشش کردها تغییراتی

کرد. تا آن زمان در میان زنان کرد حتی در مذهبی‌ترین لایه‌های آنان پوشش نقاب وجود نداشت. در میان مردان نیز شلواری کوتاه تا بالای مچ پا و هم‌چنین ریش‌های انبوه به ندرت دیده می‌شد. اما از مقطعی به بعد این پوشش‌ها در مناطقی از کردستان به شکل بی‌سابقه رواج یافت. از طرف دیگر رفت و آمد طلبه‌های کرد اهل سنت به پاکستان و افغانستان برای تحصیل نیز افزایش یافت. نفوذ فکری سلفی‌ها در مناطق کردنشین ایران مخصوصاً منطقه اورامان به دلیل بافت جغرافیایی و کوهستانی آن آزادی عمل بیشتری را به آن‌ها برای تبلیغ افکار خود می‌داد (آزاده، ۱۳۹۱: ۱۶). به این ترتیب افکار سلفی از پایگاه سلفی‌های کردستان یعنی حلبچه، جایی که اولین گروه حامی اخوان‌المسلمین در کردستان در آنجا شکل گرفت به مناطق کردنشین ایران صادر شد.

عامل ترور ماموستا شیخ‌الاسلام پس از دستگیری دلیل اقدام خود را اینگونه بیان می‌کند "برای به‌دست آوردن خیرات باید از همدیگر سبقت گرفت، ما کارمان کافرکشی بود پس فرقی نمی‌کرد که او کیست، به ما گفته بودند که او یکی از سران کفر است و باعث مزوی شدن مردم اهل سنت شده است". (امینی، لقمان؛ دام تکفیر، ۱۳۹۴).

شکل‌گیری سلفیت در کردستان ایران

گروهک انصارالاسلام، که گروهکی سلفی - جهادی است در سال ۲۰۰۱ توسط ملاً فاتح کریکار در کردستان عراق تشکیل شد و در سال ۲۰۰۳ جهاد علیه حکومت کردستان عراق و نیروهای امریکایی و ناتو را اعلام کرد، در همان سال ارتش امریکا با موشک‌های دوربرد پایگاه اصلی آنها را در منطقه "بیاره" هدف قرار داد که طی آن تعداد بسیار گسترده‌ای از اعضای این گروهک کشته شدند و باقیمانده آنها به سمت ایران حرکت کردند و کم‌کم شروع به فعالیت کردند. سلفیون انصارالاسلام با جذب جوانان کردستان ایران گروهی را تحت نام "کتاب قاعد در کردستان و هورامان" تشکیل دادند (حقیقت جو، ۱۳۹۴). پس از تشکیل کتاب قاعد در کردستان و هورامان که متشکل از اعضای فراری انصارالاسلام کردستان عراق و جوانان تازه‌جذب‌شده کرد ایرانی توسط این سازمان بود فعالیت‌های خود را آشکار و گاهی مخفیانه آغاز کرد که برخی از آنها به شرح زیر است:

- برپایی جلسات در مساجد کردستان ایران؛

- تبلیغات آشکار تفکر سلفیت جهادی در کردستان ایران؛

- برپایی نماز جماعت در مساجد کردستان تحت تفکر خویش؛
 - تبلیغات آشکار و گسترده در شهرهای سنندج، میوان، سقز، بوکان و گاهی اورامانات؛

اینها از جمله فعالیت‌های ابتدایی کتائب در کردستان ایران بود. با گذشت زمان کم‌کم کتائب قاعد در کردستان و هورامان پا گرفت و بیعت و وابستگی‌اش را به شبکه القاعده اعلام نمود.

عوامل شکل‌گیری سلفی - تکفیری در شهرستان سنندج الف) عوامل خارجی

همچنان که قبلاً بیان شد، ایادی استکبار جهانی در تمام این سال‌ها از هیچ تلاشی برای شکل‌گیری این گروه انحرافی مذهبی در استان کردستان فروگذاری نکرد؛ لذا بعضی از این تلاش‌ها شامل تقویت گروه‌های وهابی و تکفیری القاعده و طالبان در عراق، افغانستان و پاکستان؛ اعزام گروه‌های تبلیغی مانند مکتب قرآن و گروه شمس به کردستان ایران؛ سوء استفاده در بهره‌گیری از نقاط ضعف نظیر فقر فرهنگی، فقر اقتصادی، وجود اختلافات دینی و مذهبی و گرایشات قومی، محلی در شهرستان سنندج برای ایجاد تفرقه و دامن زدن به اختلافات است که متأسفانه هنوز هم ادامه دارد.

ب) عوامل داخلی

سرسپردگان و اجانب داخلی، به‌عنوان حلقه‌به‌گوشان اربابانشان از این موقعیت فراهم‌شده، با فریب مردم عوام و بی‌سواد، نهایت استفاده را در اجرای خواسته‌های آنان به‌عمل آورده و با تمسک و دامن‌زدن به اختلافات قومی و مذهبی، همیشه در فراهم‌کردن زمینه‌های واگرایی جوانان و نوجوانان به ارزشهای دینی و معنوی و در کنار آن به نظام مقدس جمهوری اسلامی پیشقدم بودند و در این راستا با برنامه‌ریزی‌های هدفمند، همیشه به فکر جامه عمل پوشاندن به نیت انحرافی این گروه منحرف هستند.

بیان خواسته‌ها و مطالبات قومی در منطقه، احساس تبعیض، بحران هویت، فقر فرهنگی و اقتصادی از مهمترین اهرم‌ها در راستای دستیابی به اهداف شوم آنان است (ادیبی، ۱۳۹۶).

مهمترین شیوه جذب افراد به گروه‌های سلفی - تکفیری در شهرستان سنندج

قبل از پرداختن به چگونگی و شیوه‌های جذب این گروه، لازم به ذکر است که افراد مخاطب برای جذب در این استان بیشتر طلبه‌های مدارس علمیه استان، جوانان استان، کارمندان دولت و ... هستند.

- شیوه جذب طلبه‌های مدارس علمیه شهرستان سنندج به صورت گزینشی و انتخاب افراد دارای گرایش اعتقادی تندرو، فاقد اطلاعات و آگاهی و افراد مستعد صورت گرفته و با القای تفکرات الحادی، آنها را به منظور رسیدن به اهداف خود به کار می‌گیرند، در این شناسایی و جذب مخاطبان، بیشتر از مشوق‌های مالی و تطمیع، ایجاد تضاد فکری و مذهبی با اصول، سیاست و عملکردهای نظام جمهوری اسلامی بهره می‌گیرند.

- جذب جوانان شهرستان سنندج، بیشتر از مناطق حاشیه‌ای شهرها و روستاها است که از فقر مالی و فرهنگی رنج می‌برند و بی‌سواد و یا کم‌سواد هستند؛ لذا برای جذب، با اغفال جوانان کم سن و سال که دچار سرخوردگی، بحران هویت، محرومیت نسبی، بیکاری، دارای ضعف ایمان و دانش دینی هستند بهره می‌گیرند و با انگیزه‌های مادی (حقوق ماهیانه، مسکن و غیره) نسبت به القای به‌نوعی احساس گناه به‌خاطر افکار و عقاید به‌ظاهر خلاف و کفرآمیز گذشته در آنها و به‌ویژه ایجاد احساس گناه در آنها، جوانان را آماده پذیرش تفکر و اعتقادات مورد نظر خود می‌کنند.

- برای جذب کارمندان دولت ضمن شناسایی کارکنان دولتی که دارای زمینه انحراف فکری و اعتقادی هستند، با طرح شایعات، در فرصت‌های مناسب در بین کارکنان دولت، نسبت به القای اینکه حاکمیت نظام جمهوری اسلامی ایران با قوم کرد رابطه خوبی ندارد و هم‌چنین طرح مسائل کهنه‌ای همچون اختلاف بین شیعه و سنی، القای ناکارآمدی نظام و با وعده و وعیدهای دروغین و دادن پول‌های گزاف و قول اعزام به خارج و دادن پست‌های سازمانی مناسب و شایسته به آنها، بستر جذب و بکارگیری این قشر از جامعه کردستان را فراهم می‌کنند. شیوه‌های جذب سایر افراد در شهرستان سنندج، عبارت است از: ارائه آموزش‌های غلط و سوق دادن آنها به سمت استفاده از رسانه‌های معاند، ترغیب به استفاده از حس ناسیونالیستی و میهن پرستی قوم کرد، دادن قول‌های آنچنانی و اعزام به

خارج و... می‌باشد (ادیبی، ۱۳۹۶).

سنندج

شهرستان سنندج، بزرگترین شهر و مرکز استان کردستان است که جمعیتی، بالغ بر ۵۰۱۴۰۲ نفر (بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵) دارد؛ از این تعداد ۲۵۳۳۴۷ نفر مرد و ۲۴۸۰۵۵ نفر زن هستند. از این جمعیت تعداد ۴۱۴۰۴۹ نفر در شهر و ۸۷۳۳۱ نفر در روستا زندگی می‌کنند.

سنندج: سنه، کورسان، دومین شهر بزرگ کردنشین و بیست و سومین شهر بزرگ ایران، مرکز استان کردستان در غرب ایران است. نام سنندج دگرگون‌شده سنه‌دژ است و سنه‌دژ نیز دگرگون شده نام سنه‌دژ است و به این علت این نام را انتخاب کردند زیرا در وسط و مرکز یا سنه‌دژ کوه‌های آیدر و رشته کوه زاگرس است. شهر سنندج به شهر هزارتپه معروف است و هم‌چنین به سنندج شهر مساجد نیز می‌گویند.

یکی از روش‌هایی، که پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی ایران، به دلیل تناسب و ارتباط مفهومی و در راستای عینیت‌بخشیدن به فرامین رهبری مد نظر بوده، تحلیل گفتمان مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) است. از آنجا که منویات و گفتمان‌های معظم‌له فصل‌الخطاب است؛ و می‌تواند چارچوب بسیاری از پژوهش‌ها باشد. چارچوب نظری این پژوهش نیز بر اساس منویات معظم‌له، تبیین می‌گردد.

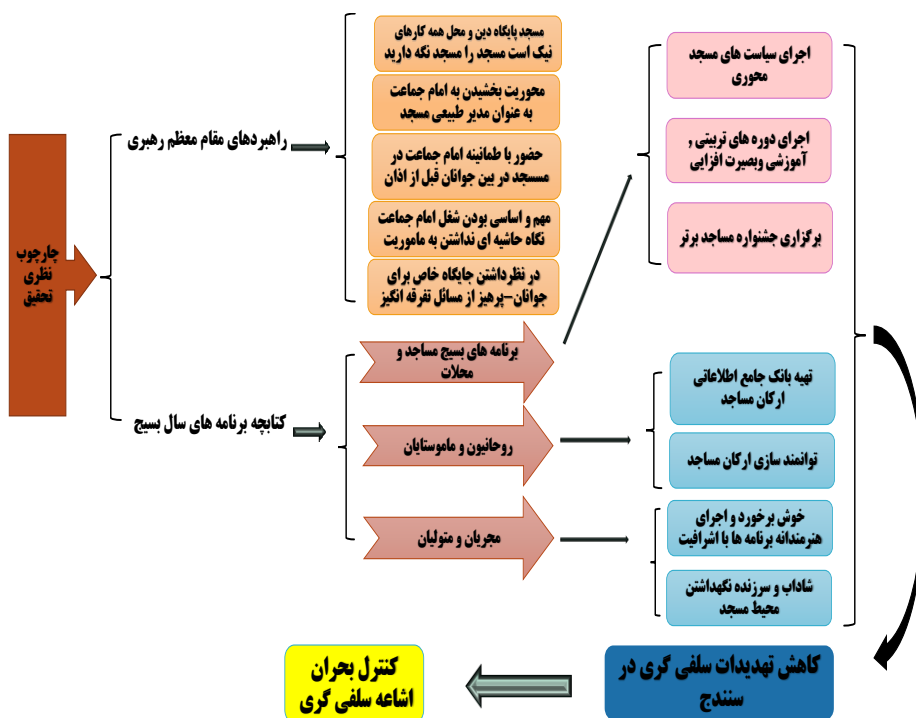
جدول ۱: چارچوب نظری

مفهوم	نظریه	متفکر
نقش روحانیون و ماموستاها در بصیرت‌افزایی دینی و معنوی و پرداختن به مسائل سیاسی و پیشگیری از توطئه‌ها و بحران‌های مذهبی از طریق مساجد.	در باب اهمیت امامان جماعت فرموده‌اند: امام جماعت محور مسجد است، بنده انتقاد دارم از دیدگاهی که پیش‌نمازی مساجد را فقط در خواندن نماز خلاصه می‌کند. این نگاه جفاآمیز، در واقع همان نگاه سکولار است که دین را در عمل شخصی منحصر می‌کند و از ورود به مسائل اجتماعی - سیاسی باز می‌دارد، امامت مسجد، شغلی مهم و اساسی است و نباید با نگاهی حاشیه‌ای به این مأموریت مهم، در حق مسجد کم گذاشت، بلکه باید با «حضور منظم و با طمأنینه، ادای با کیفیت نماز، گفت و گو با مردم و تشکیل حلقه‌های معرفتی و پاسخ به سؤالات جوانان، حق مسجد را ادا کرد. همانطور که محوریت بخشیدن به مساجد از جمله هنرهای بزرگ امام عظیم‌الشأن از همان روزهای اول انقلاب اسلامی بود».	مقام معظم رهبری (مدظله العالی)
نقش برنامه‌های ابلاغی بسیج در راستای بصیرت‌افزایی دینی و معنوی و مقابله با بحران‌های مذهبی در پایگاه‌های مساجد و محلات.	<ul style="list-style-type: none"> - جذب، آموزش و سازماندهی بسیج - طرح‌های اعتلای بسیج - سیاست‌های مسجدمحوری - شناسایی و انتخاب مساجد هدف در قرارگاه مساجد - کارگاه‌های توانمندسازی ارکان مساجد - گشت‌های محله‌محور بسیج - هیات‌های اندیشه‌ورزی قشر بسیج مساجد - تعامل با ادارات متولی مساجد - گرامیداشت روز جهانی مسجد و روز قشر - همایش مشترک ائمه جمعه و جماعات و فرماندهان حوزه‌ها و پایگاه‌ها - اردوی زیارتی، سیاحتی ارکان مساجد هدف - تجلیل از پایگاه‌های برتر مسجدمحور - راه‌اندازی و اداره حلقات طرح صالحین - نشست‌های ماهانه اخلاقی، بصیرتی - آموزش‌های ارتقای عضویت - دوره‌های تربیتی فرماندهان پایگاه‌های مقاومت - راه‌اندازی دارالقران‌های بسیج - برگزاری مسابقات قران کریم - برگزاری یادواره‌های شهدا 	کتابچه برنامه‌های دفاعی سازمان بسیج مستضعفین

ادامه جدول ۱: چارچوب نظری

مفهوم	نظریه	متفکر
دوری از تعصبات مذهبی	یکی از راه‌های تهاجم فرهنگی این بود که سعی کنند جوانان مؤمن را از پایبندی‌های متعصبانه به ایمان - که همان چیزی است که یک تمدن را نگه می‌دارد - منصرف کنند؛ مانند همان کاری که در قرن‌های گذشته در "اندلس" کردند؛ جوان‌ها را ریختند در عالم فساد، شهوت‌رانی و می‌گساری. این کارها در حال حاضر دارد انجام می‌گیرد.	مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

مدل مفهومی تحقیق بر اساس چارچوب نظری جدول مذکور طراحی شده است.

نمودار ۱: الگوی مفهومی پژوهش

در این تحقیق روایی از تحلیل عاملی و با استفاده از نظرسنجی از کارشناسان و استادان حاذق انجام گرفت و پایایی نیز از آلفای کرونباخ استفاده شده است.

جدول ۲: آلفای کرونباخ - پایایی

تعداد	آلفای کرونباخ
۳۰	۰/۸۱۲

باتوجه به آلفای کرونباخ مندرج در جدول شماره ۲، عدد ۰/۸۱۲ نشان از پایایی خیلی خوب پرسشنامه محقق ساخته دارد.

جدول ۳: آزمون کولموگراف - اسمیرنوف برای سنجش نرمالیتی

		برنامه‌های بسیج مساجد و محلات	نقش مجریان بسیج و متولیان مساجد	نقش ماموستاها و روحانیون
N		۱۵۵	۱۵۵	۱۵۵
Normal Parameters a,b	میانگین	۴/۲۶۳۲	۴/۳۸۱۹	۴/۰۴۰۰
	انحراف استاندارد	۰/۲۳۸۵۱	۰/۴۹۹۲۸	۰/۲۱۳۸۱
Kolmogorof-Smirnov Z		۱/۴۷۰	۳/۲۱۴	۱/۶۵۵
Asymp. Sig. (2-tailed)		۰/۰۷۷	۰/۰۹۷۰	۰/۰۸۸

بر اساس سطح معنی‌داری جدول شماره ۳، که از ۰/۰۵ بزرگتر است، فرض H_0 با احتمال ۹۵ درصد مورد قبول است و داده‌ها نرمال است.

قلمرو تحقیق

قلمرو موضوعی: نقش بسیج مساجد و محلات در کنترل بحران اشاعه سلفی‌گری (مذهبی).

قلمرو زمانی: قلمرو زمانی سال ۱۳۹۷ - ۱۳۹۶ است.

قلمرو مکانی: قلمرو مکانی شهر سنندج است.

جدول ۴: شاخص‌های مرکزی و پراکندگی گویه‌های پرسشنامه

سؤالات	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشدگی
متناسب بودن برنامه با نوع تهدید (سلفی‌گری مذهبی)	۱۵۵	۳,۷۶۱۲	۱,۰۴	-۱,۲۱۷	۱,۰۷۲
متناسب بودن اهداف برنامه با تهدید از نظر محتوا (سلفی‌گری مذهبی)	۱۵۵	۳,۷۰۱۵	۰,۹۱۹	-۱,۱۸۲	۱,۶۷۲
متناسب بودن اهداف برنامه با تهدید از نظر حجم و تعداد	۱۵۵	۳,۷۹۱۰	۱,۰۶	-۱,۰۱۸	۰,۵۱۹
متناسب بودن اهداف برنامه با تهدید از نظر زمان اجراء	۱۵۵	۳,۸۳۵۸	۱,۰۴	-۱,۱۶۳	۰,۵۲۸
برنامه‌های اجرایی تا چه اندازه همه‌جانبه و همه‌گیر بود و تمام اقشار مسجد را دربر می‌گرفت؟	۱۵۵	۳,۴۹۳۹	۰,۹۹۴	-۰,۸۶۰	۰,۱۱۹
میزان تأثیرگذاری برنامه در قشر هدف	۱۵۵	۳,۸۳۵۸	۱,۰۸۹	-۱,۱۳۶	۰,۵۳۸
تداوم اجرای برنامه در بسیج مساجد و محلات و مقطعی نبودن	۱۵۵	۳,۹۷۷۶	۰,۰۵۴	-۱,۱۰۵	۰,۴۲۳
برنامه‌های اجرایی تا چه اندازه شباهت فکری جوانان و نوجوانان را برطرف می‌نماید؟	۱۵۵	۳,۹۷۰۱	۱,۰۹	-۱,۱۳۱	۰,۵۸۸
برنامه‌های اجرایی تا چه اندازه توانسته در ارتقای بینش و بصیرت دینی - مذهبی اعضا تأثیر مثبت داشته باشد؟	۱۵۵	۳,۸۰۶۰	۱,۱۲	-۱,۳۲۶	۱,۲۳۶
برنامه‌های اجرایی تا چه اندازه توانسته از نیرنگ و حربه دشمن و عملیات روانی آنان در اغفال جوانان و نوجوانان و کشاندن آنان به سمت تفکرات انحرافی سلفیت مذهبی پرده بردارد؟	۱۵۵	۴,۱۰۴۵	۱,۱۹۶	-۰,۸۱۹	-۰,۳۴۰
چه اندازه متولیان مساجد سنندج دیدگاه‌های سلفی‌ها را به‌طور مستدل رد می‌کنند؟	۱۵۵	۳,۱۹۳	۱,۴۱	-۰,۱۱۰	-۱,۴۹۶
متولیان امر مسجد در سنندج تا چه اندازه با اجرای برنامه‌های بسیج مساجد و محلات همکاری می‌کنند؟	۱۵۵	۳,۷۴۸	۱,۳۱۷	۰,۸۳۷	-۰,۶۳۲
متولیان مساجد سنندج به چه میزان خود را در شناساندن اهداف شوم سلفیون مذهبی به جوانان و نوجوانان سهیم می‌دانند؟	۱۵۵	۳,۹۲۲	۱,۱۳۶	-۱,۰۰۸	۰,۲۳۰
متولیان مساجد سنندج به چه میزان معتقدند که آموزش مستمر فقه امام شافعی (ره) باعث ریشه‌کنی تفکرات سلفیون می‌شود؟	۱۵۵	۳,۶۳۲	۱,۲۴۳	-۰,۸۷۲	-۰,۳۴۵
چه اندازه متولیان مساجد سنندج از ورود سلفی‌ها به مساجد ممانعت می‌کنند؟	۱۵۵	۳,۹۴۱	۰,۹۰۶	-۰,۵۷۴	-۰,۴۰۳

ادامه جدول ۴: شاخص‌های مرکزی و پراکندگی گویه‌های پرسشنامه

سوالات	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی
متولیان مساجد به چه میزان در آگاه‌سازی و هدایت جوانان خود را مؤثر می‌دانند؟	۱۵۵	۳,۸۰۶	۰,۹۴۰	-۰,۵۰۵	-۰,۵۵۸
تاچه اندازه متولین برنامه‌های بسیج مساجد در پشتیبانی و تأمین امکانات مربوط به کنترل بحران‌های اشاعه سلفی‌گری موثرند؟	۱۵۵	۳,۹۵۴	۰,۹۵۵	-۰,۸۱۳	-۰,۱۴۹
تاچه اندازه نقش متولین و مجریان برنامه‌های بسیج مساجد و محلات در آگاهی‌بخشی و بصیرت‌افزایی متولیان مساجد در راستای مدیریت و کنترل بحران اشاعه سلفی‌گری (مذهبی) موثر است؟	۱۵۵	۳,۲۴۵	۰,۸۸۵	-۱,۸۶۸	۴,۷۵۹
تاچه اندازه کنترل و نظارت مجریان برنامه‌های بسیج مساجد و محلات توانسته است در مدیریت و کنترل اشاعه سلفی‌گری (مذهبی) در سندج مؤثر باشد؟	۱۵۵	۳,۸۹۰	۱,۲۲۵	-۱,۱۴۰	۰,۲۹۹
آگاهی و اطلاعات متولین و مجریان برنامه‌های بسیج مساجد و محلات تا چه اندازه توانسته در مدیریت و کنترل بحران اشاعه سلفی‌گری (مذهبی) در سندج تاثیرگذار باشد؟	۱۵۵	۳,۹۲۲	۱,۰۹۰	-۱,۰۹۳	۰,۶۲۳
نقش امامان جمعه و جماعات سندج در هدایت دینی و معنوی مردم به اسلام راستین به چه میزان است؟	۱۵۵	۳,۸۱۲	۱,۱۳۸	-۰,۸۲۲	-۰,۴۳۲
تلاش امامان جمعه و جماعات سندج در جهت بیداری مردم از تفکرات سلفی به چه میزان است؟	۱۵۵	۳,۸۳۸	۱,۱۴۸	-۰,۹۳۱	-۰,۰۲۴
امامان جمعه و جماعات شهر سندج چه مقدار بر علوم قرآنی، فقهی و اسلامی اشرافیت تام دارند؟	۱۵۵	۴,۰۳۸	۱,۰۸۶	-۱,۴۶۳	۱,۶۹۲
امامان جمعه و جماعات شهر سندج به چه میزان در کنترل آسیب‌های سلفی و جلوگیری از بحران مذهبی نقش دارند؟	۱۵۵	۳,۹۵۴	۱,۰۹۵	-۱,۵۳۳	۱۹۳۳
آگاهی امامان جمعه و جماعات سندج در مسائل سیاسی روز به چه میزان است؟	۱۵۵	۴,۱۶۷	۲,۵۴۲	۸,۴۶۸	۹,۴۰۶
تسلط امامان جمعه و جماعات سندج بر فقه امام شافعی (ره) در راستای بصیرت‌افزایی خطرات سلفی‌گری (مذهبی) به چه میزان است؟	۱۵۵	۳,۶۸۳	۱,۲۴	۰,۷۰۲	-۰,۶۳۶

ادامه جدول ۴: شاخص‌های مرکزی و پراکندگی گویه‌های پرسشنامه

سؤالات	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشدگی
به چه میزان امامان جمعه و جماعات سنندج در شناساندن عواقب مخرب آتی تفکرات انحرافی سلفی نقش دارند؟	۱۵۵	۳,۶۶۴	۱,۰۸۲	۰,۵۷۲	-۰,۲۹۹
میزان عدم گرایش امامان جمعه و جماعات سنندج به تفکرات سلفی‌ها به چه میزان است؟	۱۵۵	۴,۴۹۰	۰,۵۶۲	-۰,۵۱۶	-۰,۷۵۹
به چه میزان دیدگاه امامان جمعه و جماعات سنندج با دیدگاه سلفی‌ها تفاوت دارد؟	۱۵۵	۳,۸۲۵	۱,۲۳۸	-۰,۸۴۷	-۰,۲۶۲
به چه میزان امامان جمعه و جماعات سنندج تفکر سلفی‌ها را رد می‌کنند و آن را بحران می‌دانند؟	۱۵۵	۳,۸۷۱	۱,۱۷۷	-۰,۸۸۳	-۰,۲۸۴

تجزیه و تحلیل سؤالات

سؤال اول: نقش برنامه‌های بسیج مساجد و محلات، در کنترل اشاعه سلفی‌گری مذهبی در سنندج، تاچه اندازه است؟

نظر پاسخ دهندگان، درخصوص "نقش برنامه‌های بسیج مساجد و محلات، در کنترل بحران اشاعه سلفی‌گری (مذهبی)" در پایگاه‌های بسیج مساجد و محلات سنندج، مثبت است. لذا بدینوسیله با احتمال ۹۵ درصد، فرضیه اول مورد قبول است.

جدول ۵:

نقش برنامه‌های بسیج مساجد و محلات	
میانگین	
ماموستا و روحانیون	۳/۸۷
عضو هیئت امناء (متولیان مساجد)	۳/۸۹
عضو بسیج مساجد و محلات	۳/۸۱

داده‌های موجود در جدول شماره ۵، بیانگر میانگین نظر پاسخ‌دهندگان به تفکیک نقش و عضویت است. که در این خصوص میانگین نظر "ماموستاها و روحانیون"، "اعضای هیئت امنای مسجد (متولیان مساجد)" و "اعضای بسیج مساجد و محلات" به

ترتیب ۳/۸۷، ۳/۸۹ و ۳/۸۱ است، که نسبت به عدد ۳ (میزان محک) بیشتر است و تأثیرگذاری برنامه‌ها را نشان می‌دهد.

سؤال دوم: نقش مجریان برنامه‌های اجرایی در کنترل اشاعه سلفی‌گری (مذهبی) در سنندج تا چه اندازه است؟

داده‌های مندرج در جدول شماره ۵، نشان می‌دهد که متغیر "مجریان برنامه‌های اجرایی در بسیج مساجد و محلات و متولیان مساجد، در کنترل بحران سلفی‌گری (مذهبی)" در پایگاه‌های مساجد و محلات سنندج نقش مثبت، داشته است. لذا بدینوسیله فرضیه دوم با احتمال ۹۵ درصد مورد تأیید قرار می‌گیرد. پس به همین منظور میانگین تفکیکی نظر اعضای پاسخ‌دهندگان در طی جدول ۶ بررسی می‌شود.

جدول شماره ۶:

نقش مجریان بسیج مساجد و محلات و متولیان مساجد	
میانگین	
ماموستا و روحانیون	۴,۳۴
هیئت امنا (متولیان مساجد)	۴,۵۶
عضو بسیج مساجد و محلات	۴,۳۳

نقش مجریان برنامه‌ها به نسبت بهتر است، زیرا سعی و تلاش افرادی که با دلسوزی هرچه تمام در سازمان بسیج مساجد و محلات کار می‌کنند، در راستای غنابخشیدن به برنامه‌ها است، پس از این دید باتوجه به یافته‌های این فرضیه، وضعیت و عملکرد مجریان، خوب و خیلی خوب ارزیابی می‌شود.

سؤال سوم: نقش ماموستاها و روحانیون در کنترل اشاعه سلفی‌گری (مذهبی) در سنندج تا چه اندازه است؟

بر اساس جدول ۷، آزمون متغیر "نقش ماموستاها و روحانیون و اعضای بسیج مساجد و محلات در کنترل بحران سلفی‌گری مذهبی" در پایگاه‌های مساجد و محلات سنندج موثر بوده است. لذا بدینوسیله فرضیه سوم با احتمال ۹۵ درصد مورد قبول واقع می‌شود، که جدول تفکیکی میانگین نظرات پاسخ‌دهندگان نیز به شرح جدول ۷ است.

جدول شماره ۷:

نقش ماموستاها و روحانیون	
میانگین	
ماموستا و روحانیون	۴,۴۱
عضو هیئت امانا (متولیان مساجد)	۴,۴۵
عضو بسیج مساجد و محلات	۴,۳۵

از آنجا که پاسخ‌دهندگان، نقش ماموستایان و روحانیون و متولیان مساجد را در سازمان بسیج مساجد و محلات در راستای کنترل بحران سلفی‌گری خیلی خوب ارزیابی کرده‌اند و جزو یافته‌های تحقیق است، نشان می‌دهد که، ماموستاهای اهل سنت احساس خطر زیادی نسبت به بروز تفکر سلفی‌گری در سندج داشته‌اند.

یافته‌های پژوهش

الف) برنامه‌های سازمان بسیج مساجد و محلات نشانگر آن است، که برنامه‌ها مثبت بوده، اما خیلی همه‌جانبه‌نگر نیست (میانگین ۳/۴۹۳۹). به همین سبب، این سازمان نباید برنامه‌ها را در مساجد و محلات فقط ویژه یک قشر خاص یا گروه سنی خاص و یا جنسیتی خاص پیش‌بینی و اجرا کند؛ زیرا سازمان بسیج مساجد و محلات مثل سازمان بسیج دانش‌آموزی و یا سازمان بسیج فرهنگیان نیست که صرفاً با دانش‌آموز و یا با معلم و فرهنگیان سر و کار داشته باشد، بلکه این سازمان از نوجوان و جوان گرفته تا پیرمرد و پیرزن سالخورده در پایگاه‌های مقاومت با آنها مرتبط است. به همین منظور در برهه کنونی رئیس سازمان بسیج مستضعفین، بحث مسجدمحوری را در برنامه‌های همه اقدار، بالاخص فرماندهان نواحی مقاومت بسیج و حتی معاونت‌های موضوعی و ستادی قرار داده است؛ لذا به‌منظور افزایش عمق تأثیرگذاری برنامه‌ها در این قشر عظیم، باید برنامه‌هایی با رعایت تمام جوانب و برای همه ذائقه‌ها به‌صورت تخصصی‌تر در این سازمان تدوین شود. اهمیت پرداختن به این موضوع با سؤال دیگری که از جامعه هدف درخصوص میزان تأثیرگذاری برنامه‌ها شده، با میانگین پاسخگویی ۳/۹۳۵۸ تکمیل و مشخص می‌شود. زیرا پاسخگویان اعتقاد دارند، تأثیرگذاری برنامه‌ها ۱۰۰ درصد نیست. پس

مشخص است که ضعف‌هایی در تدوین برنامه‌ها وجود داشته است که نتوانسته همه جوانب را در برگیرد. از آنجا که تهدیدات مذهبی در استان کردستان و شهر سنندج به دلیل اختلافات مذهبی با سایر نقاط کشور همیشه متصور بوده و هست لذا سؤال "مقطعی نبودن برنامه‌ها، در برخورد و مقابله با تهدید سلفی‌گری" با میانگین ۳/۹۷۷۶ ارزیابی شده است. پس موضوع مقطعی بودن برنامه‌ها یکی دیگر از چالش‌های برنامه‌های این سازمان است. زیرا اگر در تدوین برنامه‌ها، نوع برنامه مقطعی و متناسب با نوع تهدید ببینیم و با مطالعه و تدوین درست و صحیح، برنامه‌های ثابت و همیشگی به‌منظور پیشگیری از آثار مخرب یک‌سری از تهدیدات در برنامه‌ها در نظر گرفته نشود، ممکن است که این تهدیدات در میان‌مدت و یا درازمدت دوباره سر باز کند و تأثیرات زیانبار خود را برجای گذارد. به‌همین منظور برنامه‌های بصیرت‌افزایی در این قشر از بسیج، باید به‌طور مداوم و ثابت برای مقابله با تهدیدها ادامه داشته باشد و هر سال با یک رنگ و لعاب خاص ارائه شود که خسته‌کننده و تکراری جلوه نکند.

موضوع دیگر اینکه، تا چه اندازه برنامه‌های بسیج مساجد و محلات توانسته است، شباهت را در اذهان برطرف کند (میانگین ۳/۹۲۰۱۹) نیز، خود مسئله‌ای مهم است، که طراحان برنامه باید به این مقوله توجه کنند، که این میانگین پاسخگویی نه چندان زیاد، دال بر عمق‌بخش نبودن برنامه‌ها و یا همان همه‌جانبه نبودن برنامه‌ها و یا کم‌بودن برنامه از نظر محتوا و حجم ابلاغی بوده است و یا حتی می‌توان به این موضوع ربط داشته باشد که مجری برنامه، خوب نتوانسته موضوع را جا بیاندازد. به هر جهت، شبهه وقتی در ذهن تهدیدشونده برطرف نشود مثل آتش زیر خاکستر است که هر لحظه ممکن است، سر باز کند و اثرات تخریبی خود را برجای گذارد. محقق در سؤال دیگری موضوع تأثیرگذاری برنامه را تکمیل‌تر کرده است. "برنامه‌های اجرایی تا چه اندازه توانسته بینش و بصیرت اعضای بسیج مساجد و محلات را مثبت نگه دارد؟" (میانگین پاسخگویی ۳/۹۰۶۰). میزان پاسخگویی به این سؤال، بیشتر از متوسط عدد فرضی است، اما برای سازمان عریض و طویلی مثل بسیج مساجد و محلات با این قدمت خدمتی و مأموریتی بالای ۳۵ ساله، مناسب نیست، عمق تأثیرگذاری تهدید طرف مقابل در استان کردستان، در مقطع چندسال

اخیر به‌حدی بود، که بمباران برنامه‌ای در آن مقطع زمانی هم خیلی نتوانست کاری از پیش ببرد. عمق فاجعه، زمانی بود که از دهه‌های پیشین مرتباً سیگنال‌های خطر سلفیت در استان کردستان به گوش می‌رسید اما هیچکدام از مسئولین محلی و کشوری به آن توجهی نکردند، پالس‌هایی از قبیل تردد تندروهای مذهبی از سایر استانهای سنی‌نشین به کردستان، جلسات مخفیانه و تست‌های لحظه به لحظه برای آمادگی جامعه برای پذیرش این تفکر انحرافی و...؛ اما زمان برخورد و پیشگیری از سوی سازمان‌های متولی، موقعی شروع شد که داعش نصف خاک عراق (موصل) را تسخیر کرد و در این زمان بود که مشخص شد، دیگر برطرف کردن این شبهه از اذهان هزینه‌بر است.

ب) متأسفانه متولیان مساجد در استان کردستان موضوع چالشی دیگری است که سد راه اجرای برنامه‌ها در مساجد است. در مناطق سنی‌نشین خود متولیان مساجد و هیئت‌های اماناء و ماموستاها یکی از موانع سر راه ایجاد پایگاه‌های بسیج مساجد در این استان هستند. زیرا ماموستاها و ائمه جماعات مساجد حقوق‌بگیر نظام و دولت نیستند، بلکه خود مردم با همفکری همدیگر به نتیجه می‌رسند که ماموستای مورد نظر را انتخاب و جا و مکان و حقوق به ایشان پرداخت کنند و این یکی از آسیب‌هایی است که در جمع‌کردن پدیده‌ای تهدیدآمیز به نام سلفیت زمان زیادی را صرف کرد. نگران‌کننده‌تر از همه، این موضوع است که در بعضی از شهرها، روحانیون و ماموستاهایی هستند که حقوق‌بگیر طرف مقابلند. به‌عنوان مثال خبرها حاکی از آن بود که در شهر مریوان هر روحانی که اهداف و برنامه‌های سلفیت را در مسجد مطرح کند، ماهیانه سه میلیون تومان حقوق به او پرداخت می‌شود. به‌همین منظور است که پاسخ‌دهندگان در جواب به سؤال "متولیان مساجد تا چه اندازه دیدگاه سلفیون را مستدل رد می‌کنند" میانگین ۳/۱۹۳ ارزیابی شده است. همکاری و عدم همکاری این متولیان با برنامه‌های بسیج یکی دیگر از موضوعات و مشکلات، سر راه اجرای برنامه‌ها در پایگاه‌های مساجد است، که با میانگین نه‌چندان بالای ۳/۷۴۸ مورد بررسی قرار گرفته است. و اینکه متولیان و ماموستاها تا چه‌اندازه خود را در شناساندن اهداف سلفی‌گری سهم می‌دانند و خود را در آگاه‌سازی و هدایت جوانان مؤثر می‌دانند، به‌ترتیب ۳/۹۲۲ و ۳/۸۱۶ ارزیابی شده است، زیرا تعداد

زیادی از ماموستاها و متولیان مساجد راه هدایت را همان راهی تلقی و تبلیغ می‌کردند که سلفیون تبلیغی بر آن تأکید می‌کردند و لاغیر.

اینکه امامان جماعت در سنندج، در شناساندن میزان تخریب تفکرات سلفی‌گری نمره خوبی از سوی پاسخ دهندگان کسب نکرده‌اند، ممکن است به نبود نظارت مسئولین بر عملکرد امامان جماعت و یا به نبود مسئولیت اداره یا سازمانی بر عزل و نصب این امامان جماعت و یا به نبود بصیرت سیاسی درخصوص تهدید برگردد؛ زیرا در استان کردستان مساجد، عمدتاً پایگاه طرح مسائل دینی هستند و مباحث سیاسی به آن صورت مطرح نمی‌شود. به همین دلیل، روحانی و یا ماموستایان از ماجراهای پشت پرده گروه یا تفکری که قصد و منظور سیاسی داشته باشند و بخواهد آن را با لباس مذهب طرح کند، مطلع نیستند؛ لذا در تسلط ماموستاها بر فقه امام شافعی شکی نیست، اما تسلط ماموستاها بر قصد و غرض پشت پرده مجریان تفکر سلفیت مذهبی کم است. زیرا سلفیتی که در جامعه اهل سنت مطرح است و آن پیروی از سلف صالح است، فی نفسه بد نیست اما تعبیرها و تفسیرهایی که سلفیون مذهبی فعلی از این تفکر دارند مضر است؛ لذا به این دلیل است که ماموستاها و امامان جماعت در سنندج و شهرهای سنی‌نشین استان کردستان به دلایلی که قبلاً اشاره شد، چندان به نقد تفکرات سلفیت نمی‌پردازند و به آن صورت، اختلاف دیدگاهی با سلفیون ندارند و تفکرات آنان را رد نمی‌کنند. به همین سبب این موضوعات از سوی پاسخ‌دهندگان نیز با میانگین‌های ۳/۸۲۵ و ۳/۸۷۱ ارزیابی شده است.

ج) یکی دیگر از محورهای تاثیرگذار در برنامه‌های بسیج مساجد و محلات نقش بی‌بدیل مجریان برنامه‌ها است، که متولی این نقش عمدتاً توسط افرادی از خود سازمان و یا بسیجیان پایگاه‌های محلات و یا خود مسجد انتخاب می‌شود. لذا هرچه فرد مجری، خود از موضع قدرت از نظر دانایی و توانایی و اشرافیت بر مسائل دینی و مذهبی وارد شود، به‌نظر می‌رسد در اجرای برنامه‌های سازمان مشکلی نخواهد داشت؛ اما هرچه از افراد ضعیف و ناآشنا با مسائل دینی و مذهبی و ناآشنا با فرهنگ مردم استفاده شود و قدرت رویارویی با ماموستاها را نداشته باشد و مقبولیت در مسجد را کسب نکند، برنامه‌اش خریدار ندارد و تأثیری هم نخواهد داشت؛ لذا در ارزیابی‌ها نقش مجریان در آگاه‌سازی و بصیرت‌افزایی متولیان و متقاعدکردن آنان به اجرای برنامه عددی در حد ۳/۲۴۵ است که

این رقم مناسبی نیست، و نشان از ضعف سازمان در این حوزه مأموریتی است. لذا در اجرای برنامه توسط افرادی که تابلو سازمان هستند بازنگری شود.

راهکارهای پیشنهادی به منظور پیشگیری و کاهش فعالیت جریان سلفی‌گری

الف) برنامه‌های بسیج مساجد

۱. در نظر گرفتن اصول، قواره و چهارچوب طرح‌های مقابله با هر بحران احتمالی، با بهره‌گیری از میزان تأثیرات مثبت برنامه‌های بسیج، و با احصاء نقش مؤثر برنامه‌ها، ماموستاها، مجریان و متولیان مساجد.

۲. برنامه‌های اجرایی باید در کلیه اقشار بسیج، بالاخص در بسیج مساجد و محلات، به‌منظور تأثیرگذاری بیشتر در جامعه هدف، در هر زمان متناسب با نوع تهدید و بومی منطقه و محله تدوین شود.

۳. از آنجا که حوزه مأموریتی بسیج، بسیار گسترده است و تعداد برنامه‌ها نیز کم است؛ لذا با توجه به تأثیرگذاری برنامه‌ها، در زمان تدوین برنامه باید به تناسب حجم ابلاغی و گستردگی مأموریت دقت لازم به‌عمل آید.

۴. برنامه‌های اجرایی همه‌جانبه‌نگر و فراگیر باشد؛ از نوجوان و جوان گرفته تا ذی‌نفوذان و ریش‌سفیدانی که می‌توانند بر آنان تأثیر بگذارند و در واقع قدرت رهبری دارند و به‌عنوان رهبر هستند، همه را در برگیرد.

۵. دائماً باید میزان تأثیرگذاری برنامه‌های فرهنگی سنجیده شود تا با استفاده از بازخورد آن، بتوان بموقع نقاط قوت آن را تقویت و نواقص و معایب آن را در تدوین برنامه‌های بعدی مرتفع کرد.

۶. باتوجه به اینکه در استان کردستان، بسیج مساجد در مساجد اهل سنت، خیلی تبیین و نهادینه نشده است؛ لذا باید سمت و سوی اجرای برنامه‌ها را کاملاً به سمت پایگاه‌های مساجد برد تا از حساسیت‌زایی‌های بی‌مورد هیئت‌های امنا، متولیان و ارکان مساجد کاسته شود.

ب) هیئت امنا و متولیان مساجد

۱. از آنجا که بعضاً خود هیئت‌های امنا و متولیان مساجد، در معرض ترکش

تهدیدات تفکرات انحرافی سلفی‌گری هستند، نیاز است که قبل از هر اقدامی، به‌صورت مستمر، کارگاه‌های آگاهی‌بخشی و بصیرت‌افزایی برای آنان برگزار شود.

۲. انتخاب هیئت‌های امنای مساجد، بعضاً در بین طیف‌های خاصی انجام می‌شود؛ لذا دخالت و نظارت دستگاه‌های متولی از جمله موارد ضروری است که پاسخ‌دهندگان بر آن تأکید کرده‌اند.

۳. در انتخاب مدیران اجرایی برنامه‌ها، بالاخص در مساجد اهل سنت باید از افراد عالم، خوش‌نام، خوش‌فکر، متفرد، مورد قبول مردم، و حتی‌الامکان از بسیجیان همان مسجد استفاده شود.

۴. تقویت هیئت امنای بعضی از مساجد با کنارگذاشتن افراد ضعیف، ناتوان و فاقد انگیزه و به‌کارگیری کسانی که توانایی فعالیت‌های دینی و مذهبی و مقبولیت مردم محله را به‌دنبال داشته باشند.

ج) ماموستایان و امامان جماعت

۱. باتوجه به اینکه در بعضی موارد، امامان جمعه و جماعات در سنندج بر میزان بحرانی بودن موضوع سلفی‌گری، اشرافیت ندارند، آگاه‌سازی آنان در این راستا می‌تواند به اجرای بهتر برنامه‌ها و تأثیرگذاری بیشتر آن کمک کند.

۲. ایجاد بانک جامع اطلاعاتی برای کلیه ارکان مساجد (امام جماعت، هیئت امناء و...) ضروری است و امامان جماعت و هیئت امنایی که احیاناً با نظام زاویه دارند، به‌صورت مرتب و مستمر فراخوانی، هدایت و راهنمایی شوند.

۳. از نظر مالی و معیشتی باید همه ماموستاها و روحانیون اهل سنت را پشتیبانی کرد تا گروهک‌های انحرافی مذهبی با تطمیع مالی، نتوانند آنها را به‌کار بگیرند و به‌نفع خود از آنان بهره‌برداری کنند.

۴. تقویت مادی و معنوی جایگاه ماموستاهایی که مسئولیت امام جماعت مساجد را بر عهده دارند. ماموستاها در وضعیت فعلی هیچ‌گونه توان برخورد با سلفی‌ها را ندارند، چون هیچ حق و حقوقی از نظام نمی‌گیرند و هزینه امرار معاش آنان از سوی مردم انجام می‌شود و در هر لحظه که اراده کنند آنها را کنار می‌گذارند.

د) پیشنهادهای کاربردی

۱. باتوجه به اینکه بیشترین فعالیتهای سلفی‌گری مذهبی در شهر سنندج، مربوط به حاشیه شهر و مناطق فقیرنشین و عمدتاً بیکار و بدون شغل است، با برنامه‌ریزی هدفمند اقتصادی، که هم اشتغال جوانان این منطقه را فراهم کند و هم سبب فقرزدایی و بعضاً رفع تبعیض‌های موجود در این مناطق شود، قطعاً می‌تواند کمک شایان و مؤثری در عدم گرایش و جذب جوانان به این فرقه انحرافی کرده و مبارزه جدی با این جریان افراطی سلفی‌گری باشد.

۲. فرقه‌های ضاله مذهبی و چالش‌ها، آسیب‌ها، تهدیدات و فرصت‌ها، با زبانی ساده در ضمیمه کتاب دینی دوره دوم دبیرستان خاص مناطق اهل سنت معرفی شود. البته نیاز است دوره‌های آموزشی لازم برای معلمان در نظر گرفته شود.

۳. انجام کارهای زیربنایی فرهنگی، تبلیغی و... با استفاده از ظرفیت‌های موجود به شرح زیر:

الف) استفاده بهینه از ظرفیت صدا و سیما مرکز استان، با بهره‌گیری از ماموستاهای متنفذ و عالم به علوم دینی و سیاسی به منظور آگاه‌سازی و بصیرت‌افزایی عموم مردم.

ب) برخورد به‌موقع، مناسب و هوشمندانه با متولیان مساجد و مدارس که بعضاً آشکارا و یا پنهان مشغول تبلیغ سلفی‌گری مذهبی در این اماکن هستند.

ج) تأکید بر نظارت مستمر و فعالیتهای بیشتر، مناسب و شایسته سازمان‌های دینی مذهبی (ارشاد اسلامی - سازمان تبلیغات - مرکز بزرگ اسلامی - اوقاف و امور خیریه و....) برابر وظایف ساختاری تعریف‌شده.

۴. برگزاری دوره‌های آموزش تخصصی، و آگاه‌سازی مستمر برای مبلغان و ماموستایان و ارکان مساجد شهر سنندج به منظور مقابله با تفکرات انحرافی دینی مذهبی.

۵. برنامه‌ریزی برگزاری همایش‌های عمومی و وحدت منطقه‌ای به صورت فصلی و سالانه با دعوت از اساتید مشهور حوزه و دانشگاه، به منظور آگاه‌سازی و بصیرت‌افزایی عمومی در زمینه مبارزه با فرقه‌های ضاله مذهبی.

منابع

۱. قرآن مجید.
۲. اخلاقی نیا، مهدی (۱۳۸۹)، راهبردهای نوین اسلام میانه در مصر، فصلنامه جهان اسلام، ش ۴۳.
۳. ادیبی، علیرضا و داودی دهقانی، ابراهیم (۱۳۹۶)، تأثیر فعالیت گروه‌های وهابی و تکفیری بر امنیت عمومی شهر سنندج، فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، سال دوازدهم، شماره دوم.
۴. استان کردستان در یک نگاه (۱۳۸۸)، دفتر هماهنگی امور اقتصادی استان کردستان.
۵. امام خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۷۲)، بیانات، روزنامه جمهوری اسلامی، ۲۲ مرداد ۱۳۷۲: ۳.
۶. امام خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۷۷)، بیانات، در دیدار با فرماندهان نیروی مقاومت بسیج، ۲۲ تیر ۱۳۷۷.
۷. امام خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۳)، بیانات، در مورد تبیین سلفیت.
۸. امام خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۸۹)، بیانات، در باب اهمیت امامان جماعت.
۹. ترابی، یوسف و یوسفعلی مجیدی (۱۳۹۳)، مدیریت شکاف قومی در کردستان جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال سوم، شماره ۱۱.
۱۰. حافظ نیا، محمد رضا (۱۳۸۵)، تأثیر خودگردانی کردهای شمال عراق بر کشورهای همسایه، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۸۳.
۱۱. حیدری، محمدشریف (۱۳۸۷)، سلفی‌گری نوین در تقابل با راهبرد وحدت اسلامی، فصلنامه طلوع، سال هشتم، شماره ۲۷: ۱۴۴ - ۱۲۱.
۱۲. حسینی، حسین (۱۳۸۵)، بحران چیست و چگونه تعریف می‌شود، فصلنامه امنیت، شماره ۱ و ۲.
۱۳. امام خمینی، روح الله، بسیج از دیدگاه امام خمینی (ره): ۳۲.
۱۴. روحی، نبی‌الله (۱۳۹۴)، مبانی اعتقادی تروریسم تکفیری، فصلنامه آفاق امنیت، سال هفتم، شماره ۲۳.
۱۵. سعادت، علی و همکاران (۱۳۹۴)، تأثیر فعالیت‌های گروه‌های تکفیری بر امنیت شهروندان در استان کردستان، فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، سال ۱۲، شماره اول.

۱۶. شعبانی، ناصر (۱۳۸۵)، توسعه و پدافند داخلی با رویکرد انتظامی، تهران: دانشکده علوم انتظامی ناجا، معاونت آموزش.
۱۷. شیخ عطار (۱۳۸۲)، کردها و قدرت‌های فرامنطقه‌ای، تهران: مجمع تشخیص مصلحت نظام، مرکز تحقیقات استراتژیک، معاونت سیاسی خارجی و روابط بین الملل.
۱۸. صبری، ایوب (۱۳۹۳)، تاریخ وهابیت، از آغاز تا ظهور خشونت، تهران: مؤسسه فرهنگی علمی نشرساز گستر.
۱۹. طاهری خنکداری، محمد؛ توسلی رکن‌آبادی، مجید (۱۳۹۵)، سنت‌گرایی و نقد اسلام‌گرایی سلفی، مجله مطالعات راهبردی، شماره ۷۴.
۲۰. عابدی، اکبر و همکاران (۱۳۹۵)، آشنایی با جریان‌های سلفی - تکفیری، تهران: مرکز باقرالعلوم سپاه.
۲۱. علیزاده موسوی، سید مهدی (۱۳۹۱)، سلفی‌گری و وهابیت، جلد اول، قم: دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم.
۲۲. فقیهی، علی اصغر (۱۳۹۲)، وهابیان، تهران: انتشارات صبا.
۲۳. قراگزلو، محمد (۱۳۸۶)، ظهور و سقوط بنیاد گرایی، تهران: قصیده سرا.
۲۴. مهاجرنیا، محسن (۱۳۹۵)، جریان شناسی تفکر سیاسی در جهان اسلام، تهران: پژوهشکده فرهنگ و اندیشه‌های اسلامی.
۲۵. نادری، منصور (۱۳۹۵)، مقدمه‌ای بر بنیان‌های نظری سلفی‌گری، تهران: نشر امید، مؤسسه فرهنگی امید.
۲۶. آزاده، اعظم؛ بقالی، هاوژین (۱۳۹۱)، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره ششم.
۲۷. فرمانیان، مهدی (۱۳۹۳)، درآمدی بر پراکندگی سلفی‌گری و وهابیت در جهان، قم: مؤسسه مطالعات بنیان دینی.

28. Gunter, M, Michel. (2014). **The kurd in the changing political map of the middle east** Availability: www.kurdish Studis.com.